

JAKAB ÉVA

William Blackstone és a szellemi tulajdon^{*}

„There is nothing which so generally strikes the imagination, and engages the affections of mankind, as the right of property; or that sole and despotic dominion which one man claims and exercises over the external things of the world, in total exclusion of the right of any other individual in the universe.”¹

A fenti megállapítás William Blackstone tollából származik. Az angolszász jogfejlődésre később meghatározó jelentőségűvé vált írás, a „*Commentaries on the Laws of England*” című négy kötetes mű szerzője legtöbb kortársát megelőzve, korán felismerte, hogy a tulajdon jogintézménye dinamikusan változik a 18. századi Angliában.² Ki volt William Blackstone és miért jelentős a munkássága még a 21. század jogászai számára is? Jelen tanulmányban lehetetlen kimerítően elemezni Blackstone gazdag életpályáját, hisz könyvtárnyi irodalom foglalkozik a témával.³ A neves jogász életéről adandó rövid áttekintés csak bevezetőként szolgál a centrális téma, a *copyright* illetve a szellemi tulajdon megalapozásáról képviselt nézetei bemutatásához.

I.

Oxfordban, az All Souls College ősi ebédlőjében, letűnt századok híres jogászaiknak (az egykori *fellow*-knak) portréi hangsúlyozzák az intézmény fényes történelmi múltját. A 18. századot két portré képviseli: William Blackstone és Benjamin Buckler képmása – az első 1744-1761 között volt *fellow*, az utóbbi 1739-1780 között. A jogtörténész szá-

^{*} A TÁMOP-4.2.1.B-09/KONV-2010-0005 kutatási program keretében 2011. augusztusában az All Souls College vendége voltam, ezáltal nyílt alkalmam az e tanulmány alapját is képező kutatások elvégzésére.

¹ W. BLACKSTONE, *Commentaries on the Laws of England*, II. kötet, 1765, 2. p.

² BLACKSTONE, *Commentaries* IV. kötet, Introduction.

³ Vö. W. PREST, *William Blackstone. Law and Letters in the Eighteenth Century*, Oxford 2008; P. NEILL, *Blackstone, Oxford and the Law*, in: SJD Green and P. Herden (ed.), *All Souls under the Ancien Regime: Politics, Learning and the Arts, c. 1600–1850*, Oxford 2007, 268–298; IAN DOOLITTLE, *William Blackstone and William Prynne. An Unlikely Association*, in: W. Prest (szerk.), *William Blackstone and his Commentaries*, Oregon 2009, 47–61. pp.; J. S. WATERMAN, *Mansfield and Blackstone's Commentaries*, in: *University of Chicago Law Review* 1, 1933–34. pp., 349–357. pp.; A. TAUSSIG, *Blackstone and his Contemporaries*, Austin (Texas) 2009; avagy W. PREST átfogó tanulmánya az *Oxford Dictionary of National Biography* részére.

mára elsősorban Blackstone neve az ismerős, akinek munkássága meghatározó volt a 18. századi angol jogfejlődésre, és óriási hatást gyakorolt a gyarmatok, köztük az észak-amerikai államok magánjogára is. Az All Souls College ebédlőjében függő portré nem az eredeti festmény, csupán jó minőségű másolat: az eredeti a kiváló angol festő, Gainsborough munkája, mely ma Londonban, a Tate Britain képtárban látható (No. 2637). A szuggesztív erejű képmás 1774-ben készült: az ötvenen túli William Blackstone testesen, jogászi talárban és parókában ül karosszékében; öntudatos tekintettel néz a szemlélőre és a Magna Charta összehajtogatott másolatát tartja jobb kezében.⁴ A festő karrierje csúcán örökítette meg híres modelljét.

William Blackstone 1723. július 10-én született a Cheapside-on, Londonban. A Cheapside a londoni kereskedők lakónegyede volt, akik az arisztokrácia által ekkor még lenézett alsó-középosztályhoz tartoztak. Az apja, Charles Blackstone textillel, főleg se-lyemmel kereskedett; nagyapja gyógyszerész volt a Newgate Street-en, a nagybátyja pedig botanikus.⁵ A családban négy gyerek született, William volt a legfiatalabb közü-lük.

Egyik modern életrajzírója, Doolittle szerint a család átlagos polgári jómódban élt.⁶ Doolittle tehát cáfolja azt a tévesen elterjedt nézetet, hogy a család az anyagi csőd szé-lén állt volna.⁷ Sőt, az általa idézett üzleti leltár azt mutatja, hogy pusztán az üzlethelyi-ség bérletéért 100 £-ot fizettek évente. A szülőház tágas és kényelmes volt: három háló-szobával, szalonnal, ebédlővel rendelkezett. A polgári jólétet mutatják a család birtoká-ban található festmények, porcelánok is. Sőt, alkalmazottak is dolgoztak az üzletben és a háztartásban.

Apja meghalt négy hónappal a kis William születése előtt, aki így poszthumuszként jött a világra.⁸ Kétségtelen, hogy apja után adósságok maradtak, de anyja egy üzlettárs-sal, William Hay-el tovább tudta vezetni az üzletet.⁹

Érdekes az édesanyja, Mary Brigg társadalmi háttere is: ő a Wiltshire-ben honos Brigg családból származott, akiknek az ősei fölbirtokosok voltak Chilton Foliat környé-kén. A rokonok között tekintélyes politikusok és tudósok is találhatók: például egy Warden of Winchester, és több *fellow* a New College-ban, Oxfordban. William Blackstone-ban tehát az urbánus, polgári hagyományok ötvöződtek a vidéki elit erénye-ivel, ahogyan azt egyik életrajzírója szellemesen megállapítja.¹⁰

A kisfiúkat először édesanyjuk nevelte, de amikor William tizenkét éves volt, ő is elhalálozott (1736). Ezután a három árvát¹¹ a Brigg család, tehát az anyai nagybácsik vették szárnyaik alá – az apai rokonsággal ettől kezdve semmilyen kapcsolat nem mu-tatható ki a forrásokban.¹² A két idősebb testvér, Charles és Henry hamarosan Oxfordba,

⁴ Vö. N. AUBERTIN–POTTER, 'A Mighty Consumption of Ale'. Blackstone, Buckler and All Souls College, in: Blackstone and his Commentaries: Biography, Law, History, W. Prest (szerk.), Oregon 2009, 35. p.

⁵ *The Sovereignty of the Law. Selections from Blackstone's 'Commentaries on the Laws of England'* (szerk. és bevezetés G. JONES), Edinburgh 1973, XIII.

⁶ DOOLITTLE (2009) 3. p.

⁷ A legtöbb életrajzíró ezt állítja, vö. DOOLITTLE (2009) 3. p.

⁸ PREST (2008) 13. p.

⁹ DOOLITTLE (2009) 4. p.

¹⁰ PREST (2008) 13. p.

¹¹ Egyik bátyja már csecsemőkorban meghalt, vö. DOOLITTLE (2009) 3. p.

¹² JONES (1973) XII; PREST (2008) 13. p.

a Winchester College-ba került. Itt feltehetőleg Dr. Henry Brigg felügyelte neveltetésüket, aki Oxfordban tanult, majd *fellow* lett a New College-ban. W. B.-ről a másik nagybácsi, Thomas Brigg gondoskodott.¹³ Ő szerzett számára befolyásos támogatókat, akiknek ajánlásával sikerült ösztöndíjként bekerülnie a híres Charterhouse School-ba Londonban. Itt hamar kitűnt sokirányú tehetségével, számos kitüntetést és díjat kapott. Tizenöt évesen már iskolája legjobb tanulója, ezért hamarosan őt is Oxfordba küldik.¹⁴ William Blackstone a levéltár adatai szerint 1738. november 30-án immatrikulált az oxfordi Pembroke College-ban.

Továbbra is szerény anyagi háttérre enged azonban következtetni az a tény, hogy Oxfordban is ösztöndíjjal tanul.¹⁵ Oxford tudós légköre lenyűgözi, nagy lelkesedéssel tanul, elemében érzi magát, tehetsége egyre inkább kibontakozik. Életrajzírói szerint W. B. nem volt jóképű fiú, társaságban is inkább félszegen viselkedett.¹⁶ De ismerősei melegen emlékeztek vissza rá nyílt szíve, jó természete miatt. Oxfordban négy közeli baráttra tett szert, akikkel élete végéig ápolta a kapcsolatot: John Tracy, Benjamin Buckler, Dick Bagot és Alexander Popham.¹⁷

Az oxfordi levéltár adatai szerint főleg a következő diszciplínákkal foglalkozott: *classics, logic, mathematics*. A B.A. fokozatot nagyon gyorsan megszerezte – és a szűkös anyagi háttér arra kényszerítette, hogy azonnal nekivágjon a B.C.L. fokozatnak is. 1740. július 9-én átigazolt a Law Faculty-ba, és ezzel véglegesen a jogászai pályára mellett döntött.

W. B. egyetemi pályája jól tükrözi, hogy akkoriban a jogi oktatás csak részben folyt az egyetem keretei között. A Jogi kar előtt legalább két éves B.A. képzést kellett teljesíteni. A hallgatók ezt követően átlagosan öt évig készültek még előadások hallgatásával, szóbeli vizsgákkal, illetve nyilvános vitákon szerepléssel (*disputing*) a B.C.L.-fokozat megszerzésére.¹⁸

W. B. nagyon gyorsan abszolválta tanulmányait Oxfordban: tizenhét évesen már „graduated student.” Az egyetemi tanulmányok befejeztével, 1741-ben, visszamegy Londonba, hogy a Middle Temple keretében fejezze be jogi tanulmányait és a gyakorló jogászai pályára lépjen.¹⁹

Az oxfordi jogi oktatás tulajdonképpen a *Civil law*-ra korlátozódott, ami alatt római jogi előadásokat értettek.²⁰ A hazai jog ignorálását az egyetem falai között W. B. gyakran kritizálta – ezzel kezdi híres műve, a *Commentaries* bevezetését is:

„In most of the nations on the continent ... no gentleman, or at least no scholar, thinks his education is completed, till he has attended a course or two of lectures, both upon the Institutes of Justinian and the local constitutions of his native soil, under the very eminent professors that abound in their several universities.”

¹³ Thomas Brigg kiváló sebész volt, a St. Bartholomeus Hospital orvosa. Később ő lett a Wiltshire-i földbirtokok örököse is; vö. DOOLITTLE (2009) 43. p.

¹⁴ JONES (1973) XIII.

¹⁵ PREST (2008) 1. p.

¹⁶ PREST (2008) 277. p.

¹⁷ PREST (2008) 277. p.

¹⁸ DOOLITTLE (2009) 43 p. és k.

¹⁹ DOOLITTLE (2009) 9. p.

²⁰ J. L. BARTON, *History of Oxford University*, Oxford 1984, V, 21. fejezet.

A sajátos angol jogot, a *Common law*-t a leendő jogászok csak az egyetem falain kívül, az *Inns of Court*-nál eltöltött „szakmai gyakorlat” keretében tudták (illetve kényszerültek) elsajátítani. Ezek az egyetemet követő jogi tanulmányok egyéni olvasmányok abszolválásából illetve a tárgyalások látogatásából álltak.²¹ A *Common law* tanulmányozására írott anyagként tulajdonképpen csak Littleton régi kézikönyve állt rendelkezésükre.²² A „bar” keretében a tanulási folyamat magányos, egyhangú és örömtelen küzdelem volt. Sem színvonalas tankönyv vagy szakkönyv, sem tutori rendszer nem segítette a kezdőket. W. Blackstone leveleiben sokat panaszkodik a londoni jogász-élet lélektelen és kétségbeejtően rossz színvonalára; nagyon visszavágyik Oxfordba.²³ Mégis, a tudomány iránt érzett honvágya ellenére, több mint tíz évig Londonban maradt és kintartóan praktizált (1741-1753).

Végül szíve mégis visszahúzza Oxfordba. 1743-ban, második próbálkozásra, végre megválasztják *fellow*-nak az All Souls College-ba. Ettől kezdve aktívan részt vesz a College életében: 1747-ben már tisztségre választják (*burser of laws*). Gyors tempóban átszervezi a pénzügyi igazgatást, építkezéseket felügyel, megreformálja az egyetemi könyvkiadót, a Clarendon Press-t.²⁴ Politikailag is elkötelezte magát: állítólag lelkesen korteskedett a Duke of New Castle ellen – amire később keserűen ráfizetett, mert a társadalmilag magasan felette álló ellenfél megakadályozta, hogy ő kapja meg az 1753-ban kiírt Regius Chair of Civil Law (Roman Law) professzori katedráját. Helyette a jelentéktelen (de politikailag semleges) Dr. Jenner-t nevezték ki – ami mélyen elkeserítette a lelkes, fiatal Blackstone-t.²⁵

A fiaskó ellenére úgy döntött, hogy feladja a londoni praxist. Ebben valószínűleg az is szerepet játszott, hogy kortársai szerint nem számított jó szónoknak, ezért sohasem vált igazán sikeressé az ügyvédi pályán.²⁶ Merész elhatározással visszatelepült Oxfordba és (quasi magántanárként) előadást hirdetett – először 1753-ban – az angol *Common law*-ról és az alkotmányról.

II.

Blackstone előadása a *Common law*-ról úttörő jellegű próbálkozásnak számított. A londoni keserű tapasztalatok alapján már évek óta foglalkoztatta a gondolat, hogyan lehetne ügyesebben felépíteni a jogi oktatást.²⁷ A jogászképzés megreformálására szociális elhivatottságot is érzett: anyai rokonságának társadalmi állását szem előtt tartva, első-

²¹ DOOLITTLE (2009) 44. p.

²² DOOLITTLE (2009) 46. p.

²³ JONES (1973) XIV; DOOLITTLE (2009) 45. p.

²⁴ JONES (1973) XV.; DOOLITTLE (2009) 45. p.

²⁵ W. PREST, *Blackstone and Biography*, in: Blackstone and his Commentaries, W. Prest (szerk.) Oregon 2009, I; JONES (1973) XVI. Blackstone oxfordi éveire vonatkozóan NEILL (2007) 268. p. és k.

²⁶ JONES (1973) XVI.

²⁷ „The science thus committed to his charge, to be cultivated, methodized, and explained in a course of academical lectures, is that of the laws and constitution of our own country; a species of knowledge, in which the gentlemen of England have been more remarkably deficient than those of all Europe besides.” – W. BLACKSTONE, *Commentaries on the Laws of England* I, 1765, p. 4 (Introduction).

sorban a vidéki dzsentri réteg számára szerette volna vonzóvá tenni a jogászai hivatást. Művének bevezetőjében ezt így fogalmazta meg:

„Let us therefore begin with our gentlemen of independent estates and fortune, the most useful as well as considerable body of men in the nation; whom even to suppose ignorant in this branch of learning is treated by Mr. Locke as a strange absurdity.”²⁸

A szerző műve bevezetésében többször is hangsúlyozza, hogy a jogi tanulmányok ne korlátozódjanak csak azokra, akik jogásként akarják a betevőt megkeresni:

„For I think it an undeniable position, that a competent knowledge of the laws of that society, in which we live, is the proper accomplishment of every gentleman and scholar; and highly useful, I had almost said essential, part of liberal and polite education. And in this I am warranted by the example of ancient Rome; where, as Cicero informs us²⁹, the very boys were obliged to learn the twelve tables by heart, as a *carmen necessarium* or indispensable lesson, to imprint on their tender minds an early knowledge of the laws and constitutions of their country.”³⁰

Figyelemre méltó, hogy Blackstone művét már a bevezetésben ókori latin szerzőkre és Róma példaképeire hivatkozva ajánlja olvasóinak, holott egyébként az 'Introduction' szinte mindegyik oldalán el akarja határolni írásának tárgyát a római jogtól.³¹ A bevezetés meggyőzően argumentál, hogy sem a vidéki *gentleman*, sem a parlamenti képviselő nem tevékenykedhet alapos jogi ismeretek nélkül. Sőt, Cicero soraira hivatkozik, aki szerint már a kisfiúk is könyv nélkül fűjték a XII t.t. rendelkezéseit. Az oktatás-nevelés fontos bázisa volt a saját jogrendszer alapos elsajátítása. Blackstone hasonló lelkesedést és elkötelezettséget várt el kortársaitól a *Common law* vontakozásában.

Műve részletes bevezetőjének (1-37) záró sorai is erős reminiscenciákat ébresztenek a római jogászban:

„But to the long and illustrious train of noble and ingenuous youth, who are not more distinguished among us by their birth and possessions, than by the regularity of their conduct and their thirst after useful knowledge, to these our benefactor has consecrated the fruits of a long and laborious life, warn out in the duties of his calling; and will joyfully reflect (if such reflexions can be now the employment of his thoughts) that he could not more effectually have benefited posterity, or contributed to the service of the public, than by founding an institution which may instruct the rising generatics in the wisdom of our civil policy, and inform them with a desire to be still better acquainted with the laws and constitution of their country.”³²

A tanuló ifjúsághoz intézett intelmek és a jogi tanulmányok általános nélkülözhetetlenségéért folytatott érvelés során Blackstone többször is Jusztnianusztól kölcsönzi kifejezéseit. A szembetűnő reminiscencia demonstrálására elég néhány idézetet felvonultatni a jusztnianuszi Institutiókból. A tudásra szomjazó ifjúság allegóriáját a császár a bevezető *constitutio* címébe illesztette (Just. inst. tit.):

²⁸ BLACKSTONE (1765) Vol. I, 7. p.

²⁹ Cic. De leg. 2, 23. p.

³⁰ BLACKSTONE (1765) Vol. I, 6. p.

³¹ Alább, a 12. oldalon még Servius Sulpicius esetére is hivatkozik, akinek Mucius Scaevola a szemére vetette, hogy nem ismeri mélységében a törvényt, amire szónokként hivatkozik – Sulpicius ennek hatására haldéktalanul jogi tanulmányokba kezdett.

³² BLACKSTONE (1765) Vol. I, 37. p.

„A mi Urunk Jézus Krisztus nevében. Caesar Flavius Iustinianus ... a Kegyes, a Boldog, a Híres, az Örökké Felséges, Győzedelmes és Diadalmas Császár a törvényeket ismerni vágyó ifjúságnak ...”³³

Később a „csak tiszta forrásból” származó tananyag döntő jelentőségét hangsúlyozza az eljövendő ifjú tanulóknak (Just. inst. 3):

„... hogy ti a jog elemeit ne elavult mesékből tanuljátok, hanem a császári felségtől ismerhessétek meg, hogy fületek és értelmetek semmi haszontalant és téveset ne vegyen be, hanem csupán a dolgok igazi lényegének megfelelőt.”

De a társadalmi elhivatottság is Jusztiniánusztól kölcsönzött toposznak látszik (Just. inst. 7):

„Vegyétek tehát e mi törvényeinket teljes odaadással és kitartó szorgalommal és mutassátok magatokat annyira képzettnek, hogy az a legszebb remény kecssegtessen benneteket, hogy egész jogi tanulmányotok befejeztével államunkat a reátok bízandó tisztségekben képesek lesztek kormányozni.”

Blackstone tudatosan építette fel művét; a Common law rendszerbe foglalásával és bemutatásával fontos társadalmi küldetést akart megvalósítani.³⁴ A jog végső célja szerinte az alapvető emberi jogok garantálása. E jogok azonban jórészt a társadalmi jólét optimális fokának elérését biztosítják – amint azt tulajdoni koncepciójában lent látni fogjuk. Úgy tűnik, hogy Blackstone jó érzékkel felismerte a kor szavát, mert új diszciplínát alapító előadásainak meglepően nagy sikere volt az egyetemi hallgatók között. Akkoriban körülbelül kettőszáz immatrikulációt jegyzett a University of Oxford évente, és Blackstone *Common law* előadására már az első évben mintegy ötven fő jelentkezett.³⁵ A kortársak feljegyzései szerint órai világosak, rendszerezettek, jól felépítettek voltak – amit nem minden kollégájáról lehetett elmondani.³⁶

Az előadások sikere gyorsan meghozta a rég várt szakmai elismerést is: 1758-ban megválasztják (bár nem egyhangúlag) a több éve üresen álló, újra kiírt, Vinerian Chair in English Law' professzorává. Közben *fellowship*-je már megszűnt az All Souls College-ban, mert 1761-ben megnősült: Sarah Clitherow-t, egyik kollégája húgát vette feleségül.³⁷ A házasságukból kilenc gyermek született.

1761-ben beválasztották a House of Commons-ba is, ahol kilenc éven át tevékenykedett – bár sohasem lett igazán népszerű politikus. Oxfordot tizenkét évnyi oktatás után elhagyva visszatért a gyakorlatba, ahol karrierjének csúcsát a Common Pleas bírójaként érte el.³⁸

Közben könyveinek kiadásából tekintélyes vagyonra tett szert. Már 1768-ban London egyik elegáns negyedében, a Carey Street-en vett egy szép, négyemeletes házat – a környéken arisztokraták, nagykövetek és bankárok laktak.³⁹

³³ A fordítás MÉSZÖLY GEDEON munkája alapján, vö. Budapest 1939, újranyomás 1991, szerk. Zlinszky János.

³⁴ Vö. J. POSNER, *Blackstone és Bentham*, (1976) 19 The Journal of Law and Economics 574–575. pp.

³⁵ JONES (1973) XVIII.

³⁶ PREST (2009) 9. p.

³⁷ Első jelentős élettrajzírója sógora, James Clitherow volt, vö. PREST (2009) 5. p.

³⁸ 1765-ben vonul vissza a 'Vinerian Chair'-től, vö. JONES (1973) XXII.

³⁹ PREST (2009) 234–235. pp.

W. B. 1780. február 14-én hunyt el, életének 56. évében – szerény, visszavonult élete nem sejtette azt a fenomenális hatást, amit előadásainak publikált változata az angol-amerikai jog fejlődésére gyakorolt a következő évszázadokban.⁴⁰ A *Commentaries* W. B. életében nyolc kiadást ért meg az Egyesült Királyságban; a szerző minden új kiadás előtt lelkiismeretesen átdolgozta a négy kötetet: valódi *'work in progress'* lett így a mű, nem merevedett meg a múlt szintjén.⁴¹ A javítások bizony szükségesek voltak, mert Lord Mansfield korszakalkotó ítéletei gyökeresen átalakították az angol árucserajogot.⁴² A művet még életében lefordították német és francia nyelvre. Sőt, II. Katalin cárnő olyan jelentősnek találta, hogy megbízást adott az orosz fordításra is. Az amerikai kontinens jogfejlődésére gyakorolt elemi hatást jól érzékelteti az a tény, hogy a tengeren túli első kiadást a napilapokban hirdető kiadónál John Adams az első megrendelők között volt.⁴³

III.

A „*Commentaries on the Laws of England*” 1765-1769 között, kötetenként jelent meg. A négy kötet mindegyike hozzávetőlegesen ötszáz oldalt számlál, így az egész munka mintegy kétezer oldalt tesz ki (becslések szerint 800.000 szóval).⁴⁴ Az első kötet a 'Rights of Persons' cím alatt nagyrészt alkotmányjogi kérdéseket tárgyal; a második kötet a 'Rights of Things' címmel a dologi jog, elsősorban a tulajdonjog (*property law*) áttekintését adja, nagyrészt a földtulajdonra (*land law*) koncentrálva. A harmadik kötet a 'Private Wrongs' cím alatt az úgynevezett 'civil injuries' összefoglalása (milyen bíróságokon, mire lehet perelni). A negyedik kötet a 'Public Wrongs' cím alatt a büntetőjogot foglalja össze (*crimes and punishments*).

Blackstone az angol jog struktúrájának szisztematikus vázolását tűzte ki célul: az anyagi jog és az eljárásjog következetes elkülönítése nélkül, nagy vonalakban ábrázolja kora hatályos jogrendszerét. A mű a kiadás éve szerint az 1760-as évekhez tartozik, de valójában az 1750-es évek jogállapotát tükrözi – hisz Blackstone ekkor állította össze előadásainak anyagát az Oxfordi Egyetemen.⁴⁵ Ugyanakkor jellemző, hogy a szerző minden új kiadásban kiegészítette, „aktualizálta” az anyagot – a mű már Blackstone életében nyolc kiadást ért meg.⁴⁶ Elsőprő népszerűségére jellemző, hogy 1854-ig újabb tízenöt kiadásban jelent meg csak az Egyesült Királyságban.⁴⁷ Jelentőségét jól mutatják Maitland méltató szavai a 19. század végén: „With Bracton's Treaties written five

⁴⁰ A bevezetőben említett portrén túl Oxfordban számos emlékhelyet találhatunk Blackstone tiszteletére. Halála után az All Souls College-ban szobrot állítottak neki, a költségeket kollégái adományaiból fedezték (összesen 539 £-ba került, ami akkoriban nagy összegnek számított). Ez a szobor jelenleg a Codrington Library-ben látható. Vö. PREST (2008) 304. p.

⁴¹ PREST (2009) 9. p.

⁴² PREST (2009) 10. p.

⁴³ JONES (1973) X.

⁴⁴ Vö. JONES (1973) XXIII.

⁴⁵ J. DOOLITTLE, *William Blackstone. A Biography*, Leeds 2001, 111. p.

⁴⁶ PREST (2009) 9. p.

⁴⁷ JONES (1973) IX.

hundred years before, the Commentaries are one of the two, great readable, reasonable book(s) about English law as a whole.”⁴⁸

A nagy mű részleteivel nem áll módomban itt részletesebben foglalkozni – hisz az érdeklődés tárgya most elsősorban a szellemi tulajdon.⁴⁹ A szellemi tulajdonra vonatkozó érvelés megértéséhez azonban elengedhetetlen, hogy röviden áttekintsük William Blackstone általános tulajdon-koncepcióját.

Jeremy Bentham, aki eredetileg Blackstone tanítványa, majd egész életén át esküdt ellensége volt,⁵⁰ úgy jellemezte Blackstone művét, hogy az „a striking example of the inability of the common law to provide adequate definitions of property.”⁵¹

Blackstone a Commentaries második kötetét, amelynek a tulajdonjog a tárgya, a tulajdonjog kialakulásáról szóló általános bevezetéssel kezdi. A tulajdon eredete és a tulajdonjog fejlődése a természetjog központi problémafelvetései közé tartozott: a feudalizmus és a polgári társadalom határmezsgyéjén a tulajdonjog koncepciója kulcsszerepet játszott. Blackstone korának uralkodó nézeteit követi, amikor az ősi, közös tulajdonon alapuló társadalmi berendezkedésből az evolúciós teória alapján először az ingó, majd az ingatlanon létrejövő magántulajdon hipotézisét képviseli. Nézeteit részben Pufendorf tanai is befolyásolták: Az *'Of the Laws of Nature and Nations'* 1710-ben jelent meg angol fordításban, éppen az Oxford University Press gondozásában.⁵²

A magántulajdon elmélete szorosan kapcsolódik a kérdéskör etikai-filozófiai nézeteihez is. Blackstone csatlakozott korának uralkodó felfogásához, mely szerint a földtulajdon alapja a foglalás (*occupatio*). Két főbb etikai vonal alakult ki, amely eltérően argumentált a magántulajdon társadalmi elosztásának jogfilozófiai megalapozását illetően. Nagy vonalakban összefoglalva azt mondhatjuk, hogy az egyik irányzat szerint a tulajdon alapja valamilyen kifejezett vagy hallgatólagos társadalmi szerződés (így például Sir Robert Filmer, Hugo Grotius és Samuel von Pufendorf). A másik irányzat szerint szerződéstől és civil társadalomtól függetlenül létezett egy természetes jog (*natural right*) a tulajdonra, amelyet az individuum által befektetett munkából, az emberi tevékenységből lehet levezetni. Ezt az elméletet a legmarkánsabban az angol filozófiában John Locke képviselte. A *Commentaries*... II. fejezetének egész argumentációja világosan tükrözi, hogy Blackstone döntően Locke felfogását követi.

Blackstone alapvetően két kategória között különböztet: *'real'* és *'personal property'*. A *'real property'* az ingatlanon fennálló tulajdonjogot jelenti, míg a *'personal property'* az ingón fennálló tulajdonjogot. A *'real property'* terminus technicus a *'real action'*-ből vezethető le, amely a földtulajdonosok által indítható kereset általános megjelölése (az *in rem actio* alapján).⁵³ A földtulajdon és az ezzel összefüggő jogintézmények jelentették a *Common law* legrészletesebben kimunkált részét. Ugyanakkor a *land*

⁴⁸ F. W. MAITLAND, *Bracton's Note Book*, London, 1887. 8. p.

⁴⁹ Anglia jogfejlődéséről a 18. században tömör áttekintést kínál RUSZOLY J., *Európai jog- és alkotmánytörténelem*, Szeged 2011, 111. p.

⁵⁰ POSNER (1976) 595–596. pp.

⁵¹ M. SOKOL, *Bentham and Blackstone on Incorporal Hereditaments* (1994) 15 *Journal of Legal History* 287. p.

⁵² A. W. B. SIMPSON, *Introduction, Commentaries ... A Facsimile of the First Edition of 1766–1769*, Chicago–London 1979, IV.

⁵³ SIMPSON (1979) V.

law tipikusan feudális jog volt, amely több évszázados, kazuisztikusan kialakult szabályok ötvözeteként, rendszertelenül egymásra rakódó rétegekből állt. Ezért Blackstone kortársai csak a „dark mystery” jelzővel emlegették.⁵⁴ Blackstone második kötete első sorban azért korszakalkotó jelentőségű, mert képes volt érthetően, rendszerezetten ábrázolni ezt a bonyolult norma-tömeget.⁵⁵

IV.

William Blackstone álláspontja a szerzői joggal és a szellemi tulajdonnal kapcsolatban mélyen kora szellemi áramlataiban gyökerezik. A szellemi tulajdon koncepciójának megértéséhez elengedhetetlen a 18. századi Anglia társadalmi és gazdasági világának és az uralkodó filozófiai irányzatoknak a rövid felidézése.

A 17. század végén Angliában még a föld volt a politikai hatalom alapja és a legfontosabb természeti erőforrás is; ebben az időszakban a tőke még nem bírt meghatározó szereppel a gazdaság irányításában.⁵⁶ A földtulajdon dominanciáját a gazdaságban az is erősítette, hogy 1536 és 1603 között Angliában az egyházi vagyont szekularizálták, ezáltal a földbirtokok egynegyede gazdát cserélt.⁵⁷ Ehhez járult a gyarmatosítás: óriási területek kerültek angol uralom alá a brit szigeteken kívül, korábban elképzelhetetlen mértékben növelve a föld mint természeti erőforrás kiaknázásából származó jövedelmeket. A 18. században kialakuló kapitalista piacgazdaságban a föld is tőkévé vált; a földtulajdon a természeti erőforrások kiaknázásának alapját képezte. Ennek folytán a tulajdon társadalmi, filozófiai és jogi definíciója a kor szellemi áramlataiban központi jelentőséggel bírt.

Anglia társadalomtudományi gondolkodására John Locke gyakorolta a legnagyobb befolyást.⁵⁸ Locke először 1689-ben, anonim formában publikálta a tulajdonra vonatkozó elméletét. Az elemzők egyetértenek abban, hogy Locke kimondatlan célja a polgári forradalom igazolása volt: a polgári forradalom kézikönyveként emlegetik munkáját.⁵⁹

A „*Two Treatises of Government*” központi problémája a tulajdon, hisz a forradalom a tulajdon elosztásának radikális megváltoztatásához vezetett. Ahhoz, hogy a forradalmat (utólag) ideológiailag igazolhassa, bele kellett mélyednie a tulajdont megalapozó illetve legitimáló elméletekbe.⁶⁰ Locke alaptétele, hogy a tulajdon és a társadalmi igaz-

⁵⁴ SIMPSON (1979) VI.

⁵⁵ Blackstone persze épített korábbi munkákra, így főleg Thomas Littleton, Sir Edward Coke és Sir Matthew Hale írásaira.

⁵⁶ Vö. N. GRAHAM, *Restoring the 'Real' to Real Property Law. A Return to Blackstone?* In: Blackstone and his Commentaries. Biography, Law, History, W. Prest (szerk.), Oregon 2009, 153. p.

⁵⁷ G. R. ELTON, *The Tudor Constitution: Documents and Commentary*, Cambridge 1982, 378–394. pp.

⁵⁸ John Locke 1632. augusztus 29-én született és 1704-ig élt. Tanulmányai öt is Oxfordhoz kötök: a Christ Church College-ban végzett 1656-ban. 1658-tól *student fellow*; előadásokat tart ógörög nyelvészetről, retorikáról és filozófiáról 1660 és 1664 között.

⁵⁹ Vö. D. C. SNYDER, *Locke on Natural Law and Property Rights*, in: Locke and Law, Th. Brooks (szerk.), Cornwell 2007, 3. p.

⁶⁰ SNYDER (2007) 3. p.

ságtalanság szorosan összefonódtak a feudalizmusban. A forradalom tehát akkor legitimálható, ha önkényes, igazságtalan kormányzás ellen irányul.⁶¹ Locke szerint az önkény vagy a jogtalanság elsősorban a tulajdonjogok eltiprásában jelentkezett. Ebből az érvelésből következik Locke legfőbb törekvése: egy új, korszerű tulajdon-fogalom megalkotása, amely a forradalmat igazolja.

Locke a tulajdon fogalmát igen tágan értelmezi: szerinte az élethez való jog, a szabadságjogok — és a dolgok feletti uralom, azaz a földtulajdon is bele tartozik a definícióba. Locke hangsúlyozza, hogy a társadalom tagjai azért vetik alá magukat egy kormánynak, hogy az védje a fenti tág értelemben vett tulajdonukat. Ha a kormány már nem tudja betölteni ezt a szerepét, akkor legitim a forradalom annak megdöntésére. Locke szerint tehát a tulajdon végső soron a politikai legitimitás alapja is.⁶²

Locke nézetei a természetjogban gyökereznek, mégis igen egyéni hangvételt képviselnek. Érveit elsősorban Robert Filmer elterjedt tanait támadva fogalmazta meg.⁶³ Filmer szerint a tulajdon Istentől vezethető le: Szerinte Isten a világot először Ádámnak „adományozta”; ezáltal minden későbbi tulajdonos csak legitim átruházás révén (élők között vagy halál esetére) részesülhetett ebből az „ős-tulajdonból”. Ez a koncepció természetesen a mindenkori uralkodó, a király Istentől eredő jogait bátyázza körül. Filmer ideológiája alapján semmilyen forradalom nem lehet legitim a javak újra-elosztására.

Locke ezzel szemben azzal érvel, hogy Isten az emberek közösségének adományozta a világot. Ennek következtében eredetileg és alapjában mindenkit egyenlő jogok illetnének a tulajdonra; senkinek sem szabadna kizárólagosan rendelkeznie vele. Sőt, Locke szerint a tulajdon nem vezethető le a természetjogból, nem „természetes örökség”, amit bárki bitorolhat.

Grotius, Pufendorf és a természetjogi-iskola szerint mindez a „társadalmi szerződésen” alapszik: azaz mindenki egyetért abban, hogy egyes személyek (az individuum) tulajdona védendő. Locke ennél árnyaltabban érvel, és a „why” és „how” kérdésekre keresi a választ: miért szükséges a tulajdon a társadalomban; és hogyan keletkezett, hogyan vezethető le a tulajdon intézménye.⁶⁴ Locke szerint Isten azért adományozta az embereknek a világot, hogy azt hasznosítsák. A tulajdon célját és legitimitását tehát a természeti erőforrások optimális kihasználásában látja.⁶⁵ A tulajdon egyik lényeges tartalmi eleme ugyanakkor mások kizárása az optimális használat érdekében. A természeti erőforrások megőrzéséhez és ésszerű kiaknázásához elengedhetetlen a tulajdon intézménye. Az optimális használat, az uralom alá hajtás csak a kizárólagos tulajdon révén válik lehetségessé.⁶⁶

Arra a kérdésre, hogy hogyan válhat legitim tulajdonossá valaki, Locke racionális és forradalmi választ ad: a tulajdon akkor legitim, ha a befektetett munkán alapszik.⁶⁷

⁶¹ SNYDER (2007) 4. p.

⁶² SNYDER (2007) 5. p.

⁶³ SNYDER (2007) 13. p.

⁶⁴ SNYDER (2007) 14. p.

⁶⁵ J. LOCKE, *Two Treatises of Government*, M. Goldie (szerk.) London 1993, II,26. p.

⁶⁶ LOCKE szerint a tulajdon optimális használata egyenesen Isten akarátának beteljesülését jelenti (II,32).

⁶⁷ LOCKE állította – „When I mix my labour with the object” – vö. Snyder (2007).

Minden ember a saját munkája, munkaereje tulajdonosának tekinthető. A munkaereje befektetésével hajtja uralma alá, azaz teszi tulajdonává a természeti erőforrásokat.⁶⁸

Locke az embert körülvevő világot, a természetet az erőforrások összességének tekinteti, amelyek az emberi fogyasztás céljára lettek teremtve. A 17-18. századi szellemi áramlatokra általában jellemző, hogy a gazdaság és a társadalom változásait az ún. „evolúciós elmélet” tükrében magyarázzák.⁶⁹ A gazdaság és társadalom eszerint mindig előre, valami jobb felé halad: célja „*progress and improvement*”. Az embernek, mint a gazdasági élet résztvevőjének a célja is a haladás, mert csak a megújuló, egyre fejlettebb eszközök és módszerek révén tudja a természeti erőforrásokat a lehető legjobban kihasználni (és ezáltal több profitot termelni).⁷⁰ A kiaknázás alapfeltétele mindig a tulajdon, a dolog feletti szinte korlátlan hatalom. Ezt Graham így fogalmazza meg:

„Locke’s contribution to the concept of dephysicalised property is that he considers land not the source of sustenance through food, fuel and water resources, but the source of profit in excess of the necessities of life. For Locke, land is interchangeable with money, a non-perishable form of wealth ...”

Locke szerint tehát a földtulajdon alapja is a munka, azaz a föld mint természeti erőforrás valamilyen irányú használata, megmunkálása. Csak a hozzáadott munka igazolhatja a filozófiai-etikai illetve jogbölcseleti koncepciók absztrakt szintjén a tulajdon intézményét.⁷¹ Ezért Locke ideálja a nagy munka-intenzitású földhasználat, amely a földből mint természeti erőforrásból képes a legnagyobb hasznot kitermelni.⁷² Locke a *Treatises* II. könyvében többször hangsúlyozza, hogy a hozzáadott munka mindig emeli egy dolog értékét.⁷³ Ezért ha valaki a munka gyümölcsét meg akarja szerezni, akkor meg kell fizetnie annak értékét: „the benefit of another’s Pains, which he had no right to”.⁷⁴

A természet kincsei ugyan az ember javára, hasznára léteznek, de sokszor csak a hozzáadott munka, a megmunkálás révén hasznosíthatók – erre a folyamatra az „improve” szót használja. Locke szerint a föld értéke is mintegy 9/10 részben az emberi munka eredménye.⁷⁵ Az emberi munkával uralom alá hajtás (azaz a tulajdonszerzés) korlátja a más személy javára már fennálló tulajdon (például a szomszéd kertjét nem vehetem tulajdonba megmunkálás révén); illetve léteznek olyan dolgok, amelyek emberi uralom alá vetése fizikailag sem lehetséges (például tenger, levegő).⁷⁶

John Locke filozófiája erősen befolyásolta William Blackstone tulajdoni koncepcióját is. Fent láttuk, hogy Blackstone korában a tulajdonjog tartalma lényegesen változott. Az ennek hátterében rejlő gazdasági-társadalmi transzformáció – tudatosan vagy öntudatlanul – megjelenik Blackstone tulajdoni struktúrájában is.

⁶⁸ LOCKE, *Two Treatises* II, 27. p.

⁶⁹ SNYDER (2007) 17. p.

⁷⁰ L. BRACE, *The Idea of Property in Seventeenth-Century England*, Manchester, 1998.

⁷¹ SNYDER (2007) 16. p.

⁷² Vö. GRAHAM (2009) 153. p.

⁷³ Így pl. LOCKE, *Two Treatises* II, 40. p.

⁷⁴ LOCKE, *Two Treatises* II, 34. p.

⁷⁵ LOCKE, *Two Treatises* II, 40. p.

⁷⁶ A dolgok ezen osztályozásánál szembevetendő a római jogra támaszkodás, vö. Gaius 2, 2. p. és k.

A tulajdon fogalma, fajtái, kiterjedése, tartalma – e kérdéskörök korának aktuális és jórészt még megoldásra váró problémáit jelentették. Blackstone tulajdoni modellje ezért (a modern tulajdonjogi koncepciók kifejezésével élve) még „fizikai modellként” jellemezhető.⁷⁷ De például a földhasználat módjai már lényegesen változtak a 18. században, amit W. B. is diagnosztizál és ábrázol munkájában.

Blackstone elemzői sokszor konzervatívnak, reform-ellenesnek tartják az általa felvázolt földhasználatot, azaz földtulajdon-koncepciót. Így például Graham a „country gentry” nosztalgiáját véli fölfedezni Blackstone nézeteiben.⁷⁸ A római jogon iskolázott kontinentális jogász ezzel szemben inkább a jusztiinianuszi Intitúciók erős befolyását regisztrálja a dologi jogi fejezetet olvasgatva.

V.

A „*Commentaries on the Laws of England*” második könyve foglalkozik a dologi joggal, „Of the Rights of Things” cím alatt, amit a szerző a latin terminológiában a *jura rerum* terminus technicusszal jelöl. Blackstone az első fejezetben rövid bevezetőben ismerteti dologi jogi koncepciójának ideológiai alapjait. Mindjárt a második mondatban kritikusán elhatárolja magát a természetjogi iskolától.⁷⁹ Számtalanszor idézték már híres bevezető szavait, amelyek a tulajdon mint jogi és társadalmi intézmény centrális jelentőségét hangsúlyozzák:

„There is nothing which so generally strikes the imagination, and engages the affections of mankind, as the right of property; or that sole and despotic dominion which one man claims and exercises over the external things of the world, in total exclusion of the right of any other individual in the universe.”⁸⁰

A tulajdon állandóan foglalkoztatja az emberek képzeletét, uralja vágyaikat és irányítja cselekedeteiket. Blackstone a feudális tulajdont despotikus intézménynek titulálja, amely alapján egyesek önmaguknak vindikálják azt a jogot, hogy a külvilág dolgait magukénak mondassák és azok élvezetéből mindenki mást teljesen kizárjanak. Ennek ellenére – folytatja – kevesen teszik fel a kérdést, hogy miért és hogyan alakult ki egyáltalán a tulajdon intézménye:

„Pleased as we are with the possession, we seem afraid to look back to the means by which it was acquired, as if *fearful of some defect in our title*.”⁸¹

A *beati possidentes*, a boldog tulajdonosok élvezik a gazdagságból fakadó előnyöket és irtóznak attól, hogy a tulajdon eredetéről elgondolkodjanak. Majd újra kifejezetten kritika alá veszi a természetjog téziseit, amelyek a feudális tulajdont és a monarchia érdekeit igyekeznek legitimálni:

⁷⁷ GRAHAM (2009) 155. p.

⁷⁸ GRAHAM (2009) 156. p.

⁷⁹ „These are what the writers on natural law stile the rights of dominium, or property, concerning the nature and original of which I shall first premise a few observations...”

⁸⁰ BLACKSTONE, *Commentaries* II, 2. p.

⁸¹ BLACKSTONE, *Commentaries* II, 2. p.

„We think it enough that our title is derived by the grant of the former proprietor ... not caring to reflect that (accurately and strictly speaking) there is no foundation in nature or in natural law, why a set of words upon parchment should convey the dominion of land; why the son should have a right to exclude his fellow creatures from a determinate spot of ground, because his father has done so before him; or why the occupier of a particular field or of a jewel, when lying on his death-bed and no longer able to maintain possession, should be entitled to tell the rest of the world which of them should enjoy it after him.”⁸²

Blackstone alig utal kifejezetten John Locke nevére vagy híres munkájára, de Locke téziseinek hatása erőteljesen jelentkezik minden mondatában. Szinte forradalmi hevülettel kérdőjelezi meg a „leszármaztatott” tulajdon elméletének létjogosultságát. „Azt gondoljuk, elegendő az, ha jogcímünk egy előző tulajdonostól származik...” — a kritikus indítás a konzervatív, feudális, a szerző által cáfolni szándékolt teóriákra vonatkozik. A természetjog nem igazolhatja, nem legitimálhatja egyes személyek tulajdonának sérthetlenségét pusztán azért, mert egy darab pergament fel tudnak mutatni birtokaikra vonatkozóan. Sőt, az öröklés jogcíme sem tekinthető társadalmilag igazságosnak és legitimnek, hisz pusztán azon alapszik, hogy már korábbi nemzedékek is e szokás szerint cselekedtek. Szállóige gyanánt lehetne idézni a következtetését:

„It is well if the mass of mankind will obey the laws when made, without scrutinizing too nicely into the reasons of making them. But, when law is to be considered not only as matter of practice, but also as a rational science, it cannot be improper or useless to examine more deeply the rudiments and grounds of these positive constitutions of society.”⁸³

Az emberiséggel, a társadalmi tömeggel szemben az önkéntes jogkövetés az általános elvárás; nem kívánatos, hogy a törvények eredetét, ésszerűségét kutassák. A jog feladata viszont – amennyiben logikus, törvényszerűségeken alapuló tudománynak tekintjük – a jogszabályok mélyebb alapjainak a feltárása.

Összegezve megállapítható, hogy Blackstone komprimáltan, saját szavaival átfoglalva, de egyértelműen a John Locke által kitaposott csapáson halad előre. Locke öröksége még szembetűnőbb a következő bekezdésben, amely az eddigi tagadásból a pozitív indoklásba csap át. A Teremtés könyvét idézi kiindulási pontként (John Locke neve itt sem kerül említésre):

„In the beginning of the world, we are informed by holy writ, the allbountiful creator gave to man 'dominion over all the earth; and over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over every living thing that moveth upon the earth.' This is the only true and solid foundation of man's dominion over external things...”⁸⁴

A tulajdon egyetlen és szilárd megalapozása a Teremtés könyvéből vezethető le szerte: Isten az embernek adta az uralmat a föld felett, a tenger halai, a levegő madarai és minden élőlény felett. Ebből következik, hogy a föld és annak minden haszna vagy gyümölcse az emberiség általános (közös) tulajdonát képezi. Az emberek kezdetben közösen, osztatlanul részesedtek ezen javakban – szükségleteik szerint.

⁸² BLACKSTONE, Commentaries II, 2. p.

⁸³ BLACKSTONE, Commentaries II, 2. p.

⁸⁴ BLACKSTONE, Commentaries II, 2–3. pp.

W. B. a Biblia után közvetlenül Jusztiniánuszra, azaz a római jogra hivatkozik meg-
alapozó érvként: ... *erant omnia communia et indivisa omnibus, veluti unum cunctis
patrimonium esset.*⁸⁵ Kezdetben mindenki szükségletei szerint részesedett a javakban, a
befektetett munkája által: „For, by the law of nature and reason, he who first began to
use it, acquired therein a kind of transient property, that lasted so long as he was using
it, and no longer.”⁸⁶ A szerző hangsúlyozza, hogy már az ősi közösségeknél is az volt a
szabály, hogy a birtoklásra csak addig volt joga a konkrét személynek, ameddig a tény-
leges használatot gyakorolta.⁸⁷ A tulajdon legitimitását, jogos eredetét tehát a használat,
a befektetett emberi munka adja.

A fent röviden összefoglalt ideológiai alapon Blackstone 31 fejezetben elemzi rész-
letesen a *common law* által elismert összes jogcímet, amelyek tulajdonszerzéshez vezet-
nek. Az elemzésben szigorúan differenciál az ingó és ingatlan tulajdon között. Először
az öröklési (tehát halál esetére szóló) jogcímekeket, majd a földhasználat további, élők
közötti jogcímeit veszi sorra. A Locke filozófiájára építő jogtudósi analízis láthatóan
nem az absztrakt tulajdon fogalmára, hanem a használat aspektusából való megközelí-
tésre épít. Ebből a felfogásból logikusan következik a XXV. fejezetben⁸⁸ a szellemi tu-
lajdon feltétel nélküli elismerése és propagálása. Az *occupatio* mint tulajdonszerzési
mód W. B. szerint elismert az ellenség dolgai, a vadak, halak, madarak, a levegő és a
tengervíz egy része illetve a telek felett; az *accessio* és a *confusio* sokszor kiegészíti az
occupatio-t. A szerző mindenütt az emberi munka legitimáló jelenségével érvel, sokszor
John Locke nézeteit kifejezetten idézve:

„There is still another species of property, which, being grounded on labour and
invention, is more properly reducible to the head of occupancy than any other; since the
right of occupancy itself is supposed by Mr. Locke, and many others, to be founded on
the personal labour of the occupant. And this is the right, which an author may be
supposed to have in his own original literary compositions: so that no other person
without his leave may publish or make profit of the copies. When a man by the exertion
of his rational powers has produced an original work, he has clearly a right to dispose of
that identical work as he pleases, and any attempt to take it from him, or vary the
disposition he has made of it, is an invasion of his right of property.”

Blackstone hangsúlyozza, hogy az *occupatio* általi tulajdonszerzés egyik tipikus
példája az író, a szerző tulajdonjoga műve felett. Ezt a nézetét kifejezetten John Locke
tanaira alapítja, aki szerint az *occupatio* lényege a foglalás által tulajdont szerző szemé-
lyes munkateljesítménye. Az egyéni munkabefektetés a szellemi munkára is jellemző.
Sőt elmondható, hogy a szellemi munka az a fajta értékteremtő cselekmény, amely kizá-
rólag munkateljesítményből áll, azaz nincs egyéb releváns hozzáadott érték. Fent láttuk,
hogy Locke még a földtulajdon esetén is azt a nézetet hirdette, hogy az értéknek csak
1/10-ét képviseli a föld, a külvilágban létező önálló tárgy értéke, míg 9/10-ét a befekte-
tett emberi munka teremti meg. Ennek tükrében logikus Blackstone érvelése, hogy az

⁸⁵ Just. I.43.c.1.

⁸⁶ BLACKSTONE, Commentaries 3 – és itt a hivatkozás Barbeyr. Puff. I.4.c.4. p.

⁸⁷ „... the right of possession continued for the same time only that the act of possession lasted.”
BLACKSTONE, Commentaries II, 3. p.

⁸⁸ A XXVI. fejezet címe „Of title to things personal, by Occupancy” – BLACKSTONE, Commentaries II, 400–
407. p.

alkotó munka tipikus fajtái, például az irodalmi vagy tudományos írások kizárólag az alkotójuk szellemi munkája révén jönnek létre. Ezért maga az alkotás folyamata keletkezteti a tulajdont ezeken a műveken. Az eredeti, új alkotás létrehozója kizárólagos jogot szerez azon, világosan és egyértelműen csak őt illeti a rendelkezés joga a szellemi termék felett. Bárki próbálja ezt bármilyen módon elvenni, támadni, zavarni – az a tulajdonjog sérelmének számít.

A következő mondatokban Blackstone megkísérel definíciót adni a szellemi termékre és behatárolni a tulajdonvédelem tárgyát:

„Now the identity of a literary composition consists intirely in the *sentiment* and the *language*; the same conceptions, cloathed int he same composition: and whatever method be taken of conveying that composition to the ear or the eye of another, by recital, by writing, or by printing, in any number of copies or at any period of time, it is always the identical work of the author which is so conveyed; and no other man can have a right to convey or transfer it without his consent, either tacitly or expressly given.”⁸⁹

Blackstone szerint az irodalmi mű egyedi jellegét a tartalom és a forma, a stílus és a nyelv adja. Ha valaki ugyanazokat a gondolatokat ugyanazokba a szavakba „öltöztetve” írja le, akkor ugyanarról az alkotásról van szó. E szellemi termék bármilyen formában való megjelenítése, akár szóban, akár írásban, akár nyomtatásban, akárhány másolatról van is szó, ugyanannak a terméknek számít. De senkinek sincs joga arra, hogy az alkotó (kifejezett vagy hallgatóságos) beleegyezése nélkül forgalmazza a terméket.

Blackstone koncepciójában a sajtószabadság a jogállam egyik legfőbb értéke. A 15-17. századi Anglia gyakorlatától eltérően azt hirdeti, hogy a cenzúra és privilégiumok eltörlésével bárkinek joga van arra, hogy nézeteit közzétegye. Ha azonban a szerző olyan tartalmat publikál, ami a jogrendbe, jó erkölcsökbe stb. ütközik, akkor köteles személyében viselni ennek következményeit.⁹⁰

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Anglia 18. századi jogfejlődésében a tulajdon jogintézménye központi szerepet kapott. Már a 17. század nagy filozófusai és jogbölcselei megkérdőjelezték a feudális tulajdon létjogosultságát és hevesen támadták az öröklés vagy élők közötti átruházás derivatív tulajdoni rendjét. A polgári forradalom kikényszerítette a javak és a természeti erőforrások újraelosztását, és a kor szellemi áramlatai igyekeztek ezt ideológiailag megalapozni. A természetjogi iskola „társadalmi szerződés” elvetve a befektetett munka értékteremtő és egyedül legitim tulajdon-keletkeztető vívmánya mellett érveltek. A tulajdonjog és az *occupatio* általi tulajdonszerzés tág fogásából logikusan és evidensen következik a szellemi tulajdon gondolata.

Zárszóként érdemes megjegyezni, hogy W. B. a szellemi tulajdon jogának nem csak élharcosa, hanem komoly haszonélvezője is volt. A *Commentaries* nyolc kiadása saját rezsiben látott napvilágot, és Blackstone nagy vagyont keresett ezen. E. Malone a következőképpen foglalja össze anyagi sikereit:

„The total sum which he made by his *Commentaries*, including the profits of his lectures, the sale of the books which he kept the copyright in his own hands, and the final sale of the proprietorship to Mr. Cadell, amounted to fourteen thousand pounds.

⁸⁹ BLACKSTONE, *Commentaries* II, 406. p.

⁹⁰ POSNER (1976) 575. p.

Probably the bookseller in twenty years from the time of that sale will clear ten thousand pounds his bargain, and the book prove to be an estate to his heirs.”⁹¹

EVA JAKAB

WILLIAM BLACKSTONE UND DAS GEISTIGE EIGENTUM

(Zusammenfassung)

Der Beitrag geht der Frage nach, wie das Lebenswerk von William Blackstone, sein vierbändiges „*Commentaries on the Laws of England*“ die Idee des geistigen Eigentums in der Rechtsgeschichte Englands gefestigt hat. Zunächst wird das Leben des berühmten Juristen – anhand seiner wichtigsten Biographisten – dargestellt. Seine Herkunft – der bürgerlich-kaufmännische Vater und die aus der country-gentry-Schicht stammende Mutter – haben seine Erziehung wesentlich geprägt. Von grossem Interesse waren seine Studien an der University of Oxford und seine Anfängerjahre beim Gericht in London.

Anschliessend wird Blackstones berühmtes Werk eingehender behandelt. Die Autorin legt einen besonderen Wert darauf, die römischrechtlichen Reminiszenzen in seinen Schriften hervorzuheben. Darüber hinaus werden die philosophischen Grundlagen (insbesondere die Schriften von John Locke) und ihr Einfluss auf die *Commentaries* analysiert.

Im Mittelpunkt der Arbeit steht der Eigentumsbegriff und die neue Auffassung der Eigentumsrechte im sozialen und wirtschaftlichen Kontext des 18. Jahrhunderts. Die geistige Strömung der Aufklärung steuerte auch Wesentliches zu der Entwicklung der Rechtswissenschaft bei. Diese neue Konzeption wirkte determinierend in der Ausformung und Festigung des geistigen Eigentums mit.

Der Beitrag will den Leser in die faszinierende Welt der englischen Rechtsgeschichte einführen. Blackstone und seine „*Commentaries*“ haben die Rechtsentwicklung in den englischsprachigen Ländern (auch in den Vereinigten Staaten) für Jahrhunderte bestimmt. Unter anderem hat Blackstone auch die Rechtsfigur des geistigen Eigentums dogmatisch eingeordnet und abgeleitet

⁹¹ Vö. JONES (1973) IX.